

OLİY TA'LIM TIZIMIDA DUAL TA'LIM ASOSIDAGI METODIK YONDASHUVLAR: INGLIZ TILI GAPIRISH VA TINGLASH KO'NIKMALARINI TAKOMILLASHTIRISH STRATEGIYALARI

Begimkulova Xusnida Alisher qizi

Buxoro innovatsiyalar universiteti o'qituvchisi

e-mail: ida.kamilova@bk.ru

Annotatsiya: *Oliy o'quv yurtlarida ingliz tilini o'rgatish samaradorligini yuksaltirish uchun nazariya va amaliyotni uyg'unlashtirgan dual ta'lim tizimi keng joriy etilmoqda. Ushbu ish dual ta'limning ingliz tili pedagogikasidagi ilmiy asoslarini ko'rib chiqadi, asosiy diqqatni gaplashuv va tinglash malakalarini shakllantirishga qaratadi. Nemis ta'lim modelidan ilhomlangan ushbu yondashuv talabalarga nazariy bilimlarni ish muhitidagi real holatlar bilan bog'lashga yordam beradi. Vygotskiy va Krashen nazariyalariga asoslanib, dual tizimning til malakalarini rivojlantirishdagi afzalliklari tahlil etiladi. O'zbekiston kontekstida ushbu modelni qo'llash bo'yicha takliflar beriladi, shuningdek, kelajak tadqiqotlari uchun yo'nalishlar ko'rsatiladi.*

Kalit so'zlar: *Dual ta'lim, ingliz tili o'qitish, gapirish ko'nikmalari, tinglash ko'nikmalari, yaqin rivojlanish zonasi, kirish gipotezasi, nemis ta'lim modeli, kasbiy ta'lim.*

KIRISH

Zamonaviy oliy ta'lim tizimida talabalar nafaqat nazariy bilimlarga ega bo'lishi, balki ularni amaliyotda qo'llay olishi ham muhimdir. Ayniqsa, ingliz tili kabi global tilni o'rgatishda an'anaviy darslik usullari cheklangan bo'lib, dual ta'lim modeli bu muammoni hal etishning samarali yo'li sifatida ko'riladi [3]. Dual ta'lim nazariya (universitet darslari) va amaliyotni (ish joyidagi tajriba) birlashtirib, talabalarning til ko'nikmalarini real hayotda rivojlantirishga imkon beradi. Ushbu maqola dual ta'limning ingliz tili pedagogikasidagi nazariy jihatlarini o'rganadi, asosiy e'tiborni gapirish va tinglash malakalariga qaratadi. Nemis Ausbildung modeli va Vygotskiy hamda Krashen nazariyalariga asoslanib, ushbu yondashuvning afzalliklari va O'zbekiston oliy ta'limida qo'llash imkoniyatlari muhokama etiladi [4]. Maqola nazariy tahlil va empirik misollarga asoslanadi, shuningdek, kelajak tadqiqotlari uchun takliflar beradi.

Dual ta'lim tizimining ingliz tili o'qitishdagi nazariy asoslari: gapirish va tinglash ko'nikmalariga qaratilgan yondashuv

Oliy ta'limda ingliz tilini o'rgatish jarayonini yaxshilash uchun dual ta'lim modeli keng tarqalmoqda, bu tizim nazariy bilimlarni amaliy tajriba bilan birlashtiradi [3]. Maqola dual ta'limning ingliz tili o'qitish pedagogikasidagi ilmiy bazasini ko'rib chiqishga bag'ishlangan bo'lib, asosiy vazifa gaplashuv va tinglash malakalarini oshirishdir. Dual ta'limning eng mashhur namunasi – nemis Ausbildung modeli – talabalarga o'quv jarayonini kasbiy muhitdagi real vaziyatlar bilan bog'lashga yordam beradi, bu til o'rganishni kontekstli va chuqurroq qiladi [4]. Bu tizimda nazariy mashg'ulotlar (universitetda 50-70% vaqt) amaliy faoliyat (korxonada 30-50% vaqt) bilan muvozanatlashtiriladi, natijada talabalar tilni sinf ichida emas, balki ish joyida qo'llashni o'rganadi [5].

Ilmiy asos sifatida Lev Vygotskiyning sotsial konstruktivizm nazariyasi, xususan, yaqin rivojlanish zonasi (Zone of Proximal Development) qo'llaniladi [1]. Vygotskiy fikricha, til malakalari ijtimoiy muloqot orqali rivojlanadi, dual ta'lim esa buni o'qituvchi va ish beruvchi yordamida (qo'llab-quvvatlash – scaffolding) amalga oshiradi. Misol uchun, gapirish malakasi korxonada o'tkaziladigan rol o'yinlari va suhbatlar orqali shakllanadi, bu talabaning yaqin rivojlanish zonasida faol qatnashishini ta'minlaydi [1]. Bundan tashqari, Stiven Krashenning kirish gipotezasi (Input Hypothesis) dual tizimda tinglash ko'nikmalarini yaxshilash uchun asosiy rol o'ynaydi [2]. Krashenning ta'kidlashicha, til o'rganish "i+1" darajadagi tushunarli kirish (comprehensible input) orqali ro'y beradi; dual ta'limda bu korporativ uchrashuvlar yoki podkastlar kabi haqiqiy audio materiallar bilan ta'minlanadi, natijada passiv tinglash faol tushunishga aylanadi [2].

Bu nazariyalar dual ta'limni ingliz tili o'qitishga integratsiya qilish orqali gapirish va tinglash malakalarini yuksaltirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Amaliy jihatdan, nemis kasbiy ta'lim (VET) tizimida qo'llanilgan tajribalar dual yondashuvning an'anaviy usullarga nisbatan 20-30% yuqori natija berishini ko'rsatadi [5]. O'zbekiston oliy ta'limida bu modelni qo'llash uchun nazariy asoslarni mahalliy sharoitga moslashtirish kerak: masalan, Vygotskiy nazariyasini mahalliy korxonalar bilan hamkorlikka, Krashen gipotezasini esa raqamli vositalarga (masalan, Zoom yoki Duolingo) bog'lash [6]. Natijada, dual ta'lim ingliz tili o'qitishni nazariy va amaliy jihatdan boyitib, talabalarning kasbiy qobiliyatlarini oshiradi. Kelajakdagi ilmiy ishlar bu yondashuvning samaradorligini empirik ma'lumotlar asosida baholashga yo'naltirilishi lozim.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Vygotsky, L.S. (1978). Mind in society: the development of higher psychological processes. Harvard University Press.
2. Krashen, S. (1985). The input hypothesis: Issues and implications. New York: Longman.
3. Dual education system. (2023). Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Dual_education_system
4. The German Vocational Training System: An Overview. (2024). Germany.info. <https://www.germany.info/us-en/welcome/wirtschaft/03-wirtschaft/1048296-1048296>
5. Vocational education and training in Europe | Germany. (2023). Cedefop. <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/germany-u2>
6. Uzbekistan: By the end of the year, 50 thousand people will be covered by the dual education system. (2024). The Asia Today. <https://theasiatoday.org/news/uzbekistan-by-the-end-of-the-year-50-thousand-people-will-be-covered-by-the-dual-education-system/>